
PHYS-C0240 Materiaalifysiikka, kevät 2019

Laskuharjoitus 3. Palautus viimeistään perjantaina 10.5. klo 10.00.

Tehtävä 1.

Äänen nopeus ja hilavärähtelyt. Helium (isotooppi ^4He) esiintyy kiinteässä muodossa (heksagonaalinen tiivispakattu rakenne eli hexagonal close-packed structure, HCP; tästä lisää myöhemmin kurssilla) hyvin matalassa lämpötilassa ($T < 3$ K) ja hyvin korkeassa paineessa ($p > 2,5$ MPa). Tällöin HCP-heliumin tiheys on suuruusluokkaa $0,2$ g/cm³, ja ominaislämpömittausten mukaan heliumin Debyen lämpötila $T_D = 30$ K. Arvioi tämän perusteella äänen nopeus kiinteässä heliumissa. Vertaa tulostasi äänen nopeuteen heliumkaasussa (1007 m/s, kun $T = 293$ K) ja toisaalta tyypilliseen äänen nopeuteen kiinteissä materiaaleissa. Mistä äänen nopeuden erikoinen arvo kiinteässä heliumissa johtuu?

Tehtävä 2.

Yksiatomisen 1D-ketjun tarkastelua (**Simon 9.2 (d) ja (e)**). Oppikirjan luvussa 9 tarkastellulle harmoniselle yksiatomiselle 1D-ketjulle dispersiorelaatio oli muotoa

$$\omega = 2\sqrt{\frac{\kappa}{m}} \left| \sin\left(\frac{ka}{2}\right) \right|.$$

a) Määritä ketjussa etenevien aaltojen vaihenopeus, $v_p = \omega/k$ ja ryhmänopeus, $v_g = d\omega/dk$. Piirrä näiden kuvaajat välillä $-2\pi/a \leq k \leq 2\pi/a$ ja kommentoi tulostasi.

b) Määritä ja piirrä ketjun värähtelyjen kulmataajuustilatiheys $g(\omega)$. Mitä erikoista tilatiheydessä on?

Tehtävä 3.

Oppikirjan luvussa 9 määritettiin yksiatomisen 1D-ketjun värähtelyn dispersiorelaatio ottamalla huomioon vain ensimmäisten lähinaapurien väliset vuorovaikutukset. Osoita, että kun kaikkien ionien väliset vuorovaikutukset otetaan huomioon periodisessa ketjussa, niin dispersiorelaatio on muotoa

$$\omega^2 = \frac{2}{m} \sum_{j=1}^{\infty} \kappa_j [1 - \cos(kja)],$$

jossa m on värähtelevien ionien massa, κ_j ionin ja sen j :n lähinaapurin välinen voimavakio ("jousivakio") ja a vierekkäisten ionien välinen etäisyys ketjussa.

Tehtävä 4.

Jatketaan edellisen tehtävän hilavärähtelymallin kanssa, mutta otetaan nyt huomioon ionien vuorovaikutukset vain niiden ensimmäisten ja toisten lähinaapurien kanssa.

a) Tarkastellaan ensin tapausta $\kappa_1 = \kappa_2$. Hahmottele värähtelyn dispersiorelaatio (ω vs. k) ensimmäisessä Brillouinin vyöhykkeessä. Miten toisen lähinaapurin vaikutus ilmenee kuvaajassa verrattuna oppikirjassa esitettyyn tapaukseen (kuva 9.2), jossa huomioitiin vuorovaikutukset vain ensimmäisten lähinaapurien kanssa?

b) Mittauksissa lyijyn pitkittäisten [100]-suunnan värähtelyjen maksimitaajuus havaitaan kohdassa $k = 0,8\pi/a$. Oletetaan, että nyt tutkimamme ensimmäisten ja toisten lähinaapurien vuorovaikutusmalli kuvaa hyvin lyijyn hilavärähtelyjen dispersiorelaatiota tässä kidesuunnassa. Arvioi tämän perusteella suhde κ_2/κ_1 ja kommentoi tulostasi.